

Патриархално семејство - род

Когато говорим за брак и семеен живот в мюсюлманските общности в првите десетилетия на XX век не може да не отчитаме врзката семејство – род, мъже – жени, както организацијата на частното пространство, т. е. домот и трудната дейност.

Къщите на отделните семејства оформят организацијата на частното пространство на общноста. Хората ги строят, за да живеат в тях и отглеждат децата си. Но тоа не е “квца – крепост”, а е “дом – имот”. Прво, защото е отворен за всички роднини и соседи /комшулуци, седенки, взаимопомощ в трудовите дейности/ по всяко

Муратовият род, Якоруда, 1964 г.

време с изключение на ноцта и второ – хората живеат и работат от темно до темно на полето или в гората. Квцата за тях е само место, кдето се хранят вечер и спят. Тази слатост на публично и частно, поради колективниот начин на живот /заедно неколку генерации, обитаваат обци помещенија, никој од членовите на домаќинството нема свое лично пространство, т. е. своя стая, никој

няма свое свободно време/ и характера на земеделския труд /по цял ден на полето или в гората/ води до преплитане на род и семейство. Всичко това излага отделния човек непрекъснато на показ и дава възможност за нормативен контрол над него. Независимо че бракът и семейството са нормативно одобрени за общността ценности, роднините оказват силен нормативен контрол върху тях и отношенията между съпрузите. В тези традиционни общности е налице силна диференциация и

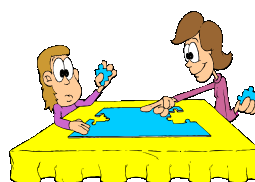
разделение по пол /мъже – жени/ в пространството, което засяга начина на живот и контактите между съпрузите. Всеки от съпрузите живее в свой кръг: “И след брака и създаването на ново семейство, всеки един от съпрузите продължава да общува интензивно със своите си роднини и родовите мрежи на взаимопомощ и споделяне, са по-натоварени от семейните, приятелските и колегиалните.” /Воденичаров, 1998/. По тази причина бракът е дълбоко сраснал с роднинския кръг, който нормативно го контролира.

За традицията на общността може да се каже, че в нейната основа е властта на рода, която утвърждава социалния ред чрез раждането на деца. В селската патриархална общност действат определени механизми, чрез които се поддържа социалния ред в нея. “С йерархичните нива на традиционното общество са свързани характерни роли и образи. Това е общество, в което кръвната връзка е основният структурообразуващ фактор. В него семейството в системата на рода бележи рамките на един примитивен социален ред с независима вътрешна организираност... със собствена затворена стопанска система, свързана изключи-

Отново заедно - гости от Турция

телно с дребното примитивно земеделие. /Еленков, 1994/.

Анализирайте следните два текста, като изведете в таблица характеристиките на колективния начин на живот на хората.

“В Якоруда отдавна вече е изчезнало голямото семейство, известно като “челядна задруга”. Тя живее само в спомените на днешните старци, чиято младост е протекла сред многолюдното на тези задруги, състоящи се от родители, незадомени деца и задомени синове с техни деца. В тези големи якорудски семейства е царувал истински патриархален дух. Бащата бил абсолютен господар, той единствен притежавал недвижимите имоти на семейството: в него били работените пари от всички членове на семейството; той нареждал кой каква работа ще върши през деня; той решавал кога и какво да се купи на всеки член от задругата. Етиката не допускала отделянето от семейството на неомъжените синове. Срамно е било също да се отде-

лят и оженените синове, на които децата били все още малки... макар самите обстоятелства да налагали отделянето на някои от братята, докато бил жив бащата, този брат нямал право на никакъв дял от имота. Братското деление на имота ставало едва след смъртта на бащата. Казваме "братско", защото той се делил единствено между братята. Ако майката преживеела бащата и задругата веднага се разпадала, тя получавала дял от имота наравно със синовете си и оставала да живее при най-големия, който се задължавал да я гледа. В замяна на това след смъртта ѝ той получавал и нейния дял."

ЛП. Масларова, Старите якорудчани,
София, 1980/

"Къщата, в която живее домакинството се състои от две стаички с едно малко тъмно антрене между тях. Самата постройка е от дъски, измазана с глина, с пръстен под и въобще, по своята природа, не се различава от другите сгради в селището. В една стая живеят само жененият син и снахата, а в другата – всички останали членове на домакинството. Тук имаме случай на домакинство, състоящо се от две семейства. Младото семейство спи на нар и за отопление използва една малка разнебитена печка. В другата стая останалите членове на домакинството спят на земята, само върху парцалена черга. В тази стая има огнище."

ИХ. Мочева, "Принос към въпроса за опознаване начина на живот и храненето на родопското население", "Земеделска икономика" 1942/кн.1./

Дискутирайте по следните проблеми:

· Кое е лично, кое е частно-публично и кое е публично пространство?

· Каква е обстановката в съвременните къщи и колко семейства живеят в тях? Какво се е променило?

· Има ли във вашето селище многобройни домакинства? Ако има, какви са причините да живеят заедно повече поколения хора?

· Какво се е променило днес в организацията на живот в къщите във вашето селище? Нужно ли е всеки да има своя стая и защо?

· По групи направете **общ постер** на обзавеждането на младежката стая, за която мечтаете!

Прочетете текстовете след задачата и дискутирайте върху следните проблеми:

· Как става наследяването сега?

· Какво е прието и какво е недопустимо да правят родителите за децата си?

· По равно ли се наследява от всички – братя и сестри?

· Познавателни случаи на нарушаване на правилото?

"В началото на ХХ век в Средните Родопи населението живее в малки самостоятелни домакинства, само у мохамеданите тук-там се срещат задруги, но и те бърже се разпадат. Известно е, че мохамеданската религия допуска двама, трима и повече братя да водят за жени две, три и повече сестри. Когато двама братя сполучат да се оженят за две сестри, те могат да живеят и работят заедно 20-25 години, но ако жените им са от две чужди семейства, задругният живот е невъзможен. Докато синовете станат на 18 години и дъщерите са още моми, вкъщи запоявдат бащата и майката. Но от 18-годишната си възраст

Село Горно Дряново днес

нагоре синовете са свободни да се отделят окончателно от бащиния си дом... Най-първа грижа у възрастния младеж е да спечели пари и си съгради нова къща. За съграждане на къщата си той не трябва да очаква от никого помощ. Единственото нещо, което бащата е длъжен да стори, е да даде даром потребното място за новата къща... Ако синът до 30-годишната си възраст не е могъл да съгради отделна къща, а пък е дошло време да се жени, баща му отстъпва временно една-две стаи от старата къща,

докато се сдобие със средства и съгради своя. Но и в такъв случай синът се счита за отделен. Най-малкият син не се отделя. Нему остава старата къща, но след смъртта на баща си той я взема за дял, като не търси от други имоти.”

/Васил Дечов, Избрани произведения, София, 1968/

“В началото на века старата якорудска къща е обединявала съжителство на хората (на горния етаж) и на добитък (на долния етаж). Семейството в този период съставлява баща, майка и незадомени деца. За всяко задомено дете се достроява отделна стая. Когато това не е възможно, младите семейства отиват да спят на тавана (потона). Даването на оженените синове на отделна стая се приема като бащин дълг. Неписано правило не позволява на задомените синове да се отделят от родителите си. Това става в изключително редки случаи, когато има неразбирателство между младото семейство и старите. Тогава този син няма право на никакъв дял от имота.”

Тогава този син няма право на никакъв дял от имота.”

/Нурие Муратова, Ще дойде време желязото да говори... Искам благородна професия, Блаград, 2002./

· Разпитайте родителите си какво и как са наследили от своите родители и доволни ли са от наследството?

След като се запознаете със следващия текст, организирате мозъчна атака с цялата група по проблема: “Кои са причините в миналото мъжете и жените да не наследяват по-равно?” Записвайте всяко предложение на постер без да го коментирате, а след това ги групирайте и обобщете!

“В големите патриархални семейства в началото на века бащата е едноличният господар, който определя кой каква работа да върши, разполага с целия семеен бюджет, определя на кого какво да

се купи и е единствен господар на имотите. Разделянето на имота става едва след смъртта на бащата само между братята. За сестрите се отделя символично място, което било “наречено” на тях в случай, че им се наложи да се върнат в бащиния си дом. В случай, че майката надживее бащата при делбата и тя има право на равен със синовете си дял. След смъртта ѝ нейният дял остава притежание на този от синовете, при когото е живяла (обикновено най-големия). Когато след смъртта на бащата голямото семейство не се разпада, първенстващата роля се пада на най-големия брат, който изземва всички функции на бащата.

Разпадът на големите патриархални фамилии приключва окончателно със създаването на ТКЗС. През социалистичес-

кия период вече семейните отношения се обсъждат и контролират от държавата.”/Н. Муратова, Искам..., Ще дойде време.../

· Разгледайте двете снимки и ги сравнете. По какво си приличат и по какво се различават? Какви видове семейства са показани на тях?

· Кои фактори са повлияли за промените в семейни форми и образуването на по-малки семейства?

- Миграцията от селото;
- По-високата образование;
- Засилените процеси на модернизация на живота и бита;
- Емоционализиране отношенията между съпрузите;
- Конфликтите между поколенията;
- Разделянето на собствеността;
- Нарастналата трудова заетост на жените.

· Напишете вкъщи есе на тема: “Моята стая”, или “Моят дом”.

· Нарисувайте обстановката в стаята, която бихте искали да имате;

· Покажете на родителите си есето и рисунката и поговорете с тях за вашата необходимост да имате своя стая. Опитайте се да ги убедите!